

Gusztos Enid¹

A hálózati társadalom kialakulása – Digitális társadalmak Élet a halál után a közösségi médiának köszönhetően?

Bevezetés

Az utóbbi évszázadban rohamosan megnőtt az internet, a hálózat szerepe a társadalom életében, a végtelen mennyiségű, mindig több és több információ megszerzésének képessége értékessé vált, ezáltal elkerülhetetlenül beleivódott mindennapjainkba a gyors információszolgáltatás, és legtöbb munka elvégzése már lehetetlennek tűnik az informatika újabb és mindig modernebb lehetőségeinek használata, illetve kihasználása nélkül. A számítógép, a mobiltelefon és különböző okoseszközök² megjelenése kiküszöbölhetetlenül befolyásolják hétköznapjainkat, életünket, azonban az információs társadalom nyújtotta lehetőségeket csak úgy élvezhetjük ki leginkább, ha kihasználjuk ezeket az új eszközöket, és az általuk nyújtott szolgáltatásokat.

A hálózati társadalom kihat az életünk minden területére. Mára már szinte mindenki az okoseszközén állítja be a reggeli ébresztőtjét a vekker helyett, a telefonján átböngészi a nap híreit, megnézi az időjárást. Zenét hallgat a *Youtube*-on készülődés közben, munkába menet a telefonnal rácsatlakozik az autóra és utasításban kiadja neki, hogy hova navigálja el, ha munka közben kérdés merül fel, az első dolog az az, hogy az interneten rákeres, ezek után a nap végén a vacsora receptjét is legtöbbször az internet segítségével találja meg, miközben a különböző videómegosztókon (például *Netflix*) a gyerekeknek mesét kapcsol be az okostelevízió. Főzés közben pedig videóchaten, *Skype*-on, *FaceTime*-on felhívja szeretteit, hogy átbeszéljék az elmúlt napot (ezen lehetőségek, pedig még inkább kihasználhatóak most, a Covid-19³ idején). Ezek a változások nem csak a gazdaságot tudják befolyásolni, hanem a teljes társadalmi rendszer felépítését is képesek megváltoztatni, és az információs társadalom logikája szerint átépíteni, amelynek mi is, mint fogyasztók, felhasználók, emberek részesei vagyunk.

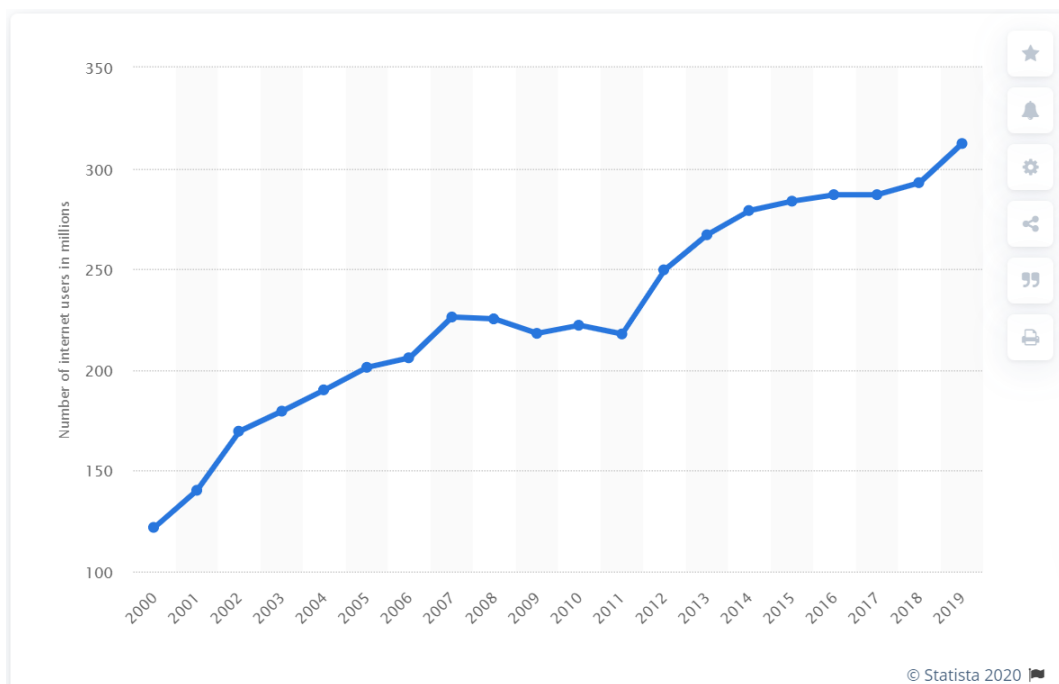
Az internethasználat az elmúlt években eddig még sohasem látott növekedést mutatott, egyre nagyobb érdeklődői kört vonzott maga köré. Néhány országban már a telítődés állapotát is elérte, például Amerikában,⁴ amelyet az alább mellékelt ábra is jól mutat.

¹ Joghallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar.

² Például televízió, légkondicionáló, mosógép, robotporszívó, hűtő, ajtócsengő stb.

³A Covid-19 egy vírusos, légúti, illetve légzőszervi megbetegedés, amelyet a SARS-CoV-2 nevű koronavírus okoz, amely 2019-ben jelent meg először Kínában, Vuhan városában.

⁴ Forrás: Statista.com (<https://www.statista.com/statistics/276445/number-of-internet-users-in-the-united-states/>)

1. ábra: Az USA internetfelhasználói 2000-2019 (millió fő) (Forrás: www.statista.com)

Ennek egyik oka az, hogy az internethez való hozzáférés egyre könnyebb és olcsóbb, ezért számos területen már elvárás, vagy éppen alapvető emberi joggá⁵ vált az internet, a mobiltelefonok, és/vagy a számítástechnikai eszközök használata. Példának okáért a legtöbb munkahelyi álláshirdetésben külön kitétel az, hogy a jelentkező tudja kezelni a Microsoft Word-öt, és az ehhez hasonló további programokat, illetve legmodernebb vállalkozások már azt is elvárják, hogy az ottdolgozni kívánók tisztában legyenek a különböző közösségi média (*Instagram, Facebook*) oldalainak marketing és üzleti célú alkalmazásával. A mai jogász szakma is megköveteli a lehető leggyorsabb, globális gondolkodást és munkavégzést, ezért az oktatásban is sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek a számítógépek, valamint az online jogtár használatának tanítására.

1. Tézis, avagy aminek hatására a dolgozat ötlete született

A dolgozatom témáját a *Black Mirror* (magyarul Fekete Tükör)⁶ című brit analógia-sorozat határozta meg, és adott ötletet, amelynek különálló epizódjai az információs társadalom és a technológiai fejlődés veszélyeit mutatják be egy-egy disztópikus⁷ történetben. Ennek egyik epizódja, pontosan a második évad *Be Right Back* című első része ihletett meg. A részt röviden ismertetem, hogy reflektorfénybe helyezzem, felvezessem dolgozatom fő témájának téziséét.

⁵ Finnország a világon az első ország, ahol az alapvető emberi jogok közé emelték a szélessávú internet-hozzáférést. A minimum kapcsolat sebessége 1 megabit per másodperc: az összes szolgáltató kötelessége legalább ilyen hozzáférést biztosítani az összes állampolgár számára. Lásd ezen a forráson: <https://arsboni.hu/alapjog-e-az-internet/>

⁶ Bővebb információk a *Black Mirror* című angol sci-fi sorozatról: <https://port.hu/adatlap/film/tv/fekete-tukor-black-mirror/movie-141390>

⁷ Disztópia jelentése: elképzelt negatív jövőkép.

2. ábra A *Black Mirror* című brit analógia-sorozat borítója⁸

Martha párja, Ash, fél életét a közösségi média oldalainak használatával tölti, de röviddel költözésük után életét vesztí egy balesetben. Miután Martha néhány nappal később felfedezi, hogy terhes, igénybe vesz egy vadonatúj szolgáltatást, amely képes szimulálni Ash hangját és személyiségét telefonon keresztül pusztán az által, hogy a program elemzi a férfi közösségi médiás tevékenységét, írásait. Az idő elteltével a szolgáltatás felajánlja neki a legújabb kísérleti lehetőséget: a szimulált Ash-t egy mesterséges testbe költöztetik, mely épp úgy néz ki, mint az elhunyt.

Az epizód megnézése során nagyon sok kérdés vetődött fel bennem. Vajon milyen jogaink vannak halálunk után? Ha létezne ilyen technológia, amely lemásol minket halálunk után, felhasználva a szociális médiában való megnyilvánulásainkat, szófordulatainkat, gondolatainkat, azzal sértenék-e a kegyeleti jogunkat? Egy ilyen „*android*”⁹ létrehozása, befolyásolhatja-e személyiségi jogainkat, ha megegyezik a DNS-ünk, kinézetünk azonban mégsem mi vagyunk azok? Illetve, van-e joga egy cégnek felhasználni hozzászólásainkat, *tweetjeinket* egy ilyen kísérlet során? Ha igen, erről ki dönt?

Ezen kérdésekre fogom keresni a választ dolgozatom során a magyar jogrendszer, illetve összehasonlításként az amerikai jogrendszerben, kutatva ezzel a digitalizáció, illetve az információs társadalom alakulását a kilencvenes évek vége, kétezres évek elejétől napjainkig az évek során, eljutva ezzel a jelen helyze tíg, jogainkig.

Ahhoz, hogy jogi felvetéseimet alátámasszam, a dolgozatom elején szükséges a szociológiai háttérét is megvilágosítanom a témának.

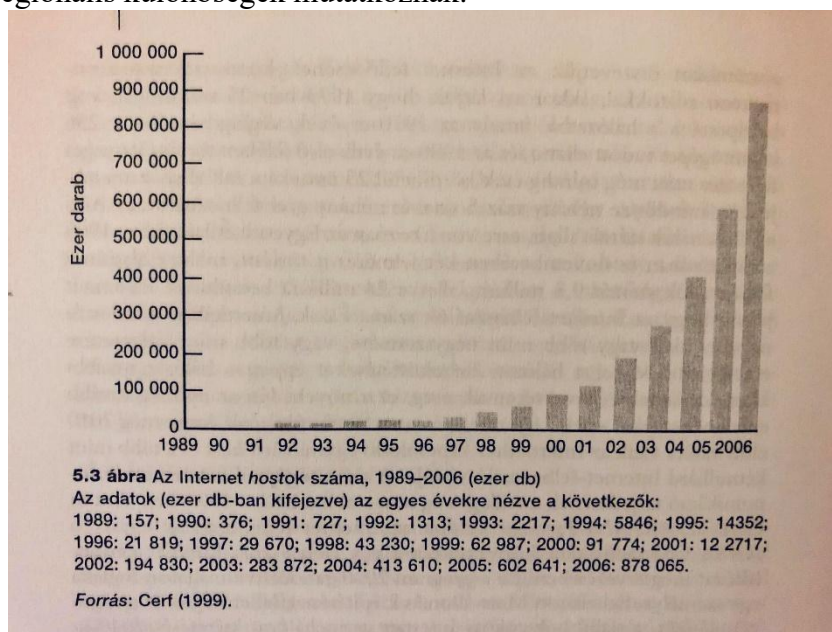
2. Manuel Castells a hálózati társadalom kialakulásáról

A hálózati társadalom, mint fogalom *Manuel Castells* spanyol szociológushoz kapcsolódik, akinek fő kutatási témái az információs társadalom, a kommunikáció, a globalizáció és ezek kapcsolata. *Az információ kora* című trilógiájának első kötete az információs korszak gazdasági és társadalmi dinamikáját tárgyalja. Az információs társadalom olyan szisztematikus elméletét dolgozza ki, amely számot vet mindazokkal a hatásokkal, amelyeket az információs

⁸ Kép forrása: Black Mirror: Charlie Brooker mit 2020-Mockumentary bei Netflix: <https://www.serienjunkies.de/news/black-mirror-charlie-brooker-2020-104719.html>

⁹ Az *andorid* szó jelentése egy olyan robot vagy szintetikus élőlény, amely az ember alakját és viselkedését képes utánozni.

technológiák, a tőke és a kulturális kommunikáció szakadatlan áramlása jellemez. *Manuel Castells* szerint a hálózatok különböző kultúrákat tükröznek és teremtenek egyszerre. Az információáramlás új módozataitól való függésünk óriási hatalmat ad azok kezébe, akik képesek ellenőrizni őket, és ezáltal közvetve az embereket is. Véleménye szerint az internet elterjedése jelentős egyenlőtlenségeket mutat.¹⁰ *Manuel Castells* könyvében az 1998-2000. évekre vonatkozóan vizsgálta és megállapította, hogy az internet-felhasználók 88 százalékát a Föld népességének 15 százalékát kitevő iparosodott országokban regisztrálták. Az internet elterjedésében regionális különbségek mutatkoznak.¹¹

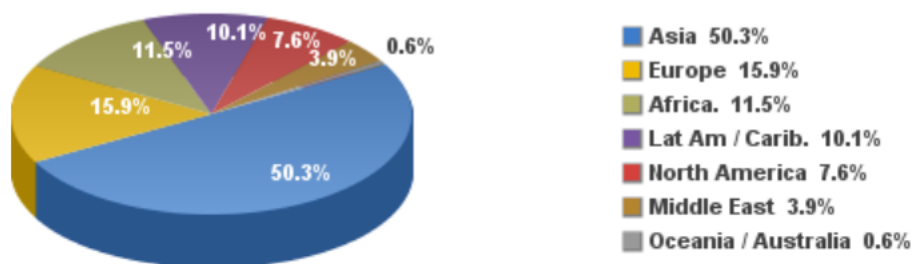
3. ábra: *Manuel Castells: Az Internet hostok száma, 1989-2006 (Forrás: Cerf, 1999)*

A felhasználók száma már a 2000-es évek elején is meglehetősen magas volt, azonban a következő ábrán látható, hogy ez a „mennyiség” csak növekedett és ha az arányokat összehasonlítjuk, meglepően tapasztaljuk, hogy a szám több, mint 50 százalékát csak az ázsiai felhasználók teszik ki.

¹⁰CASTELLS, MANUEL: *A hálózati társadalom kialakulása – Az információ kora*. Gazdaság, társadalom és kultúra, I. kötet. Gondolat-Infonia. Budapest, 2005. 433-489. p.

¹¹CASTELLS 2005, 457-458. p.

Internet Users Distribution in the World - 2020 Q1

Source: Internet World Stats - www.internetworldstats.com/stats.htm
Basis: 4,574,150,134 Internet users in March 3, 2020
Copyright © 2020, Miniwatts Marketing Group

4. ábra: Az internetfelhasználók tagoltsága globális szinten százalékos arányban a Föld népességszámához mérten (Forrás: Miniwatts Marketing Group, 2020)

3. Az információs társadalomról, mint fogalomról

A naponta észlelhető technológiai forradalom újabb és újabb felfedezései a médiának köszönhetően igen hamar megismerhetővé válnak, így az információs társadalom fogalmát egyre inkább a technológiához kötik. Lássunk azonban egy rövid kitekintést arra vonatkozóan, hogy honnan is ered az a fogalom, hogy „információs társadalom”? Az információs társadalom, mint szó szerkezet a japán társadalomtudományban jelent meg először az 1960-as évek elején. 1961-ben *Kisho Kurokawa*¹² és *Tadao Umesao*¹³ beszélgetése során született meg a szó szerkezet japán változata (*johoka shakai*), ami később, 1964-ben egy japán tanulmányban is megjelent.

A XXI. század második felében végbemenő társadalmi átalakulásnak köszönhetően az információs társadalom gyűjtőfogalomként nőtte ki magát, és mivel magas absztrakciós fogalomról van szó, nagyon sok meghatározás, definíció született, amely arra törekszik, hogy érzékletesen és a legprecízebb módon megfogalmazza, határolja körül. *Z. Karvalics László*¹⁴ által összegyűjtött két meghatározás az információs társadalom fogalmára: *Yoneji Masuda*¹⁵ például így fogalmaz: „Új típusú társadalom, amelynek átalakulása és fejlődése mögött az információs (és nem az anyagi) javak termelése a hajtóerő [...] (és amely ezzel) az emberi intellektuális kreativitást virágoztatja fel.”

¹² *Kisho Kurokawa* (1934-2007) japán építészmérnök, nevéhez kötődik a „Metabolista Mozgalom”.

¹³ *Tadao Umesao* (1920-2010) japán antropológus, a kiotói egyetem oktatója volt.

¹⁴ *Z. Karvalics László* habilitált egyetemi docens, a történettudományok kandidátusa. Az információs társadalom elméleti és gyakorlati oldalának, az információpolitika és információstratégia kérdéseinek és az Internet-gazdaságnak nemzetközileg is elismert kutatója és tudományos szervezője. Számos tanulmány és népszerű sorozat szerzője, szakmai konferenciák és események keresett előadója.

¹⁵ *Yoneji Masuda* híres japán szociológus volt, nagy gondolkodója az információ és a társadalom kapcsolatának.

*Daniel Bell*¹⁶ pedig így vélekedik a fogalomról: „*Olyan társadalom, amely a társadalmi kontroll, valamint az innováció és a változás kezelése érdekében a tudás körül szervezi magát...*”¹⁷

Ezek alapján információs társadalom egy új fejlettségi szintje a társadalomnak, az információ és tudásszektor dominánssá válása révén. Az információnak napjainkban már nincsenek határai, köszönhetően a társadalom alakulásának, így teljesen globálisnak tekinthető. A XXI. században a fejlett országok fokozatosan belépnek az információs társadalomba és ez jelentősen befolyásolja majd a jövőt.

Az információs társadalom legfőbb ismérvei:¹⁸

- a felhasználható tudás felfedezési ideje jelentős mértékben csökken
- az információ, a kutatás, a fejlesztés önálló értékévé válik
- a társadalom középpontjában az információ-megszerző és -feldolgozó technológia áll
- az információ hatalmi tényezővé válik.

Ezekre az ismérvekre reflektálva a felhasználható tudás felfedezési ideje valóban csökken, hiszen nagyon egyszerűen megtalálhatunk mindent az interneten. Már nem kell órákat kutakodnunk a könyvtárban a szükséges adatok, könyvek megtalálásához, habár ezt továbbra sem szükséges „eldobni” magunktól, mivel a nyomtatott források még most is jelentősebb hitelességgel bírnak, mint az elektronikusan, különböző webhelyeken találtak. Ezért is mondható az, hogy az információ, a kutatás és a fejlesztés önálló értékévé válik, hiszen annak ellenére, hogy milyen és mennyi modern technológiai eszköz segíti a munkánkat, továbbra is mi leszünk azok, akik ezt összegyűjtik, rendszerezik és olvassák, azonban az tagadhatatlan, hogy az információ ezáltal hatalmi tényezővé vált.

4. Virtuális identitás

Az online identitás, internet identitás, avagy online személyiség egy, az internet felhasználók által létrehozott olyan közösségi identitás, amelyet hálózati közösségekben és weboldalakon használnak az emberek, a weboldalakra regisztráltak. A felhasználók különböző ikonméretű képekkel vagy avatárokkal vizuálisan is képviseltethetik magukat különböző weboldalakon.

4.1. Közösségi média

A közösségi média, avagy a gyakran használt angol kifejezés szerint „*social media*” szó szerkezetnek csakugyan nincs egy meghatározott fogalma. A Wikipédia körülírása szerint: olyan médiumok összessége, amelyet a felhasználók töltenek meg tartalommal. Bárki részt vehet a közösségi médiában, mivel ez egy olyan közösség, ahol nyílt párbeszédet folytatnak egymással a felhasználó irányítás nélkül, főleg összeköttetés, kapcsolat kialakítása végett. Máté Balázs megközelítésében: „*Az online média olyan formája, ahová a tartalmak első sorban felhasználói úton kerülnek feltöltésre. Az internetet használók már nem csupán tartalomfogyasztók, hanem ők állítják elő ezen tartalmak nagy részét is. A közösségi médiának több kiépült formátuma létezik, például fórumok és blogok formájában, de vannak még „wikik*”

¹⁶ Daniel Bell szociológus, aki a *The Coming of Post-Industrial Society* (1973) című könyvében használta az korszak fogalmat, amelyet később 1979-ben átnevezett információs társadalomra.

Z. KARVALICS LÁSZLÓ: információs korszak fogalmat, amelyet később 1979-ben átnevezett információs társadalomra.

¹⁷ Z. KARVALICS LÁSZLÓ: Információs társadalom – mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkörnyezete. In: *Az információs társadalom – Az elmélettől a politikai gyakorlatig*, (szerk: Pintér Róbert) Tankönyv. Gondolat Kiadó, Új mandátum. Budapest, 2007. 34. p.

¹⁸ Gubán & mások, 2012-es tanulmánya alapján: https://uni-bge.hu/GKZ/Kutatas-Projekt-Mobilitas/LIM-Folyoirat/2016/Cikkek/Ck_Avorn.pdf

(digitális enciklopédiák, például Wikipédia), podcast-ek, illetve kép- és videómegosztó oldalak is, hogy csak néhányat említsünk.”¹⁹

A közösségi média egy rendkívül szerteágazó és dinamikusan fejlődő online tér, amely többnyire a következő szolgáltatásokból áll: közösségi oldalak, közösségi terek, blogok, mikroblogok, videó-, kép- és zenemegosztó portálok, internetes fórumok, podcastok, link adatbázisok, hírgyűjtő oldalak stb.

A közösségi média kifejezés alatt azokra az online platformokra és eszközökre kell gondolni, amelyek lehetővé teszik, hogy az emberek véleményüket, emlékeiket, gondolataikat megosszák másokkal, egymással. A közösségi média megjelenési formája változatos lehet, például szöveg, kép, hangzó anyagok vagy videoklipek. A hálózati struktúra lehetővé teszi a kommunikációt és az együttműködést tömeges méretekben is. A közösségi média a tradicionális médiával ellentétben sokkal inkább a gyorsaságra és a szabadságra koncentrálódik, esélyt adva ezzel bárkinek ezek használatára. A következő táblázatban kiemelve a lényegi pontokat összehasonlítva látható a különbség a tradicionális és a közösségi média között.

5. A Facebook és a Twitter „megoldása” az elhalálozás esetére

A tézisem vizsgálata során két szociális média „nagyágyút”, a *Twitter*t és a *Facebook*-ot szeretném tanulmányozni a korábban már bemutatott témakör fényében. Ezek az oldalak tele vannak lehetőségekkel a felhasználók számára, de milyen lehetőségeket/jogokat nyújtanak halál után? Megvizsgáltam mindkét oldal *Privacy Policy*-jét (magyarul adatvédelmi szabályzat) és érdekes válaszokat találtam. A következőkben először a *Twitter*, majd a *Facebook* szabályzatából fogok idézni és elemezni azokat.

„*Twitter*-felhasználó halála esetén együttműködhetünk azzal a személlyel, aki jogosult nevében eljárni, vagy az elhunyt (igazolton) közvetlen családtagjával a fiók deaktiválása érdekében.

*Kérje az elhunyt felhasználó fiókjának eltávolítását. Miután elküldte kérését, e-mailben elküldjük Önnek az utasításokat a további részletek megadásához, ideértve az elhunyttra vonatkozó információkat, az igazolványának másolatát és az elhunyt halotti anyakönyvi kivonatának másolatát. Ez a hamis és / vagy illetéktelen bejelentések megelőzéséhez szükséges lépés. Biztos lehet abban, hogy ezek az információk bizalmasak maradnak, és miután áttekintettük őket, azokat eltávolítjuk.”*²⁰

A fentiek alapján tehát a *Twitter* felkínálja azt a lehetőséget, hogy egy közeli hozzátartozó,²¹ vagy az elhalálozott személy nevében eljárni jogosult személy indítványozza a *Twitter*-profil megszüntetését és végleges törlését, azonban ezt is csak meghatározott hivatalos papírok (a kérvényt indító személy azonosságát bizonyító okmány másolata és a halotti anyakönyvi kivonat másolata) elküldése után lehetséges.

A *Facebook* ennél nagyobb palettán kínálja fel a lehetőségeket. Az alkalmazásban már előre be lehet állítani egy hagyatéki kapcsolattartót, aki kívánságunknak megfelelően rendelkezik majd, vagy csakugyan felkínálja a profil törlését, mint a *Twitter*, azonban ebben az esetben nincs szükség olyan fokú bizonyításra, mint az utóbb említett közösségi média oldalnál, illetve lehetőség van arra, hogy halálunk után (a bizonyítások után) emlékdallá nyilváníttassák az elhunyt személy oldalát.

¹⁹ MÁTÉ BALÁZS: Közösségi média. Forrás: <https://matebalazs.hu/kozossegi-media.html>

²⁰ Twitter, Help Center: How to contact Twitter about a deceased family member's account szövege alapján <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/contact-twitter-about-a-deceased-family-members-account>

²¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 8:1. § [Értelmező rendelkezések] (1) E törvény alkalmazásában 1. közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér;

„Választhatsz, hogy megbízol egy hagyatéki kapcsolattartót, aki az emlékdallá alakított fiókot fogja kezelni, vagy véglegesen törölteted a fiókot a Facebookról.”

Ha nem törölteted véglegesen a fiókot, akkor emlékdallá lesz alakítva, ha értesültünk a halálodról.

A fiókod törlése elhalálozásodkor (Dönthetsz úgy, hogy halálozód esetén végleg töröljön a fiókod. Ez azt jelenti, hogy ha valaki értesít minket arról, hogy elhunytál, az összes üzenetedet, fényképedet, bejegyzésedet, hozzászólásodat, reakciódat és információdat azonnal és véglegesen eltávolítjuk a Facebookról.) „²²

Számtalan lehetőség közül ez csak néhány, melyek rendelkezésére állnak annak, aki előre gondolkodik, hogy mi legyen a profiljával.

- Kérheti a fiók eltávolítását,
- másolatot tölthet le az elhunyt által Facebookon megosztott tartalmakról, ha bekapcsolta ezt a funkciót.

A Facebook megjegyzi, hogy előfordulhat, hogy a jövőben több lehetőséget is biztosít a hagyatéki kapcsolattartók számára.

Ezek alapján a kapcsolattartó egészen úgy kezelheti az elhunyt fiókját, mintha a sajátja lenne. De nézzük meg melyek azok, amelyekre a kapcsolattartó nem jogosult:

- Belépni az elhunyt fiókjába.
- nem olvashatja el az üzeneteit,
- nem távolíthatja el egyetlen ismerősét sem, és nem jelölhet új ismerősként senkit.²³

A fenti esetekben előre tervezhetünk, előre gondolkodhatunk, azonban mi történik akkor, ha nem rendelkezünk arról, hogy ki és hogyan kezelje a közösségi médián elérhető oldalainkat? Mind a Facebook, mind a Twitter adatvédelmi szabályzata azt írja, hogy a közeli hozzátartozó (adott esetben a személy ügyeiben eljárni jogosult személy) dönthet úgy, hogy emlékdallá nyilváníttassa elhunyt szerette profilját, illetve kérelmezheti annak törlését.

Ha egy mesterséges intelligenciának köszönhetően, mint amire a dolgozatom elején is említést tettem, a szerettünk egy olyan mesterséges szervnek egészen egyszerűen bemásolja a profilunk linkjét, hogy az el tudja olvasni *tweetjeinket*, kommentjeinket, ezáltal egy olyan intelligenciát hoz létre, amely a mi gondolataink tárházából “szemezget”, ha beszélni kíván „velünk”, vajon sért-e valamilyen jogot a közösségi média oldal, vagy éppen a hozzátartozó.

A sorozat egyébként 2013-ban jelent meg a nyilvánosság előtt, akkor még nagyon új technológiának tűnt, szinte kivitelezhetetlennek. Azonban nem kellett sokat, mindössze csak 7 évet várni, amíg megtörtént a fenti eset, vagy legalábbis ehhez hasonló, amikor a virtuális valóságnak köszönhetően látta viszont elhunyt kislányát egy dél-koreai anya.²⁴

A valós történet röviden bemutatva arról szól, hogy egy anya egy gyógyíthatatlan betegség következtében hamar elveszítette kislányát, és ezt nagyon nehezen tudta feldolgozni. Azonban a legújabb technológiáknak köszönhetően egy VR-szemüvegen keresztül (virtuális valóság) újra láthatta, újra megtapinthatta, sőt beszélgethetett is – az egyébként halott - lányával. Figyelmeztetnek azonban, hogy ha ezt a technológiát többen alkalmaznák, féltő lenne, hogy többen töltenék a virtuális világban, mint a való életben, de ez már inkább szociológiai kérdés, mintsem jogi.

²² Facebook, Súlyközpont: Mi történik a Facebook-fiókkal az elhunytam után? <https://www.facebook.com/help/103897939701143>

²³ Facebook, Súlyközpont: Hagyatéki kapcsolattartó https://www.facebook.com/help/1568013990080948?helpref=faq_content

²⁴ Hvg.hu cikk: Meghalt gyermekével találkozott az anyja a VR segítségével https://hvg.hu/tudomany/20200209_Meghalt_gyermekével_talalkozott_az_anyja_a_VR_segitsegevel

Visszakanyarodva azonban ahhoz, hogy vajon mindezeket megteheti-e a hozzátartozó? Ténylegesen elküldheti-e ezeket az adatokat egy mesterséges intelligenciának²⁵ az elhunyt beleegyezése nélkül?

A választ a kérdés ezen részére a *Twitter* - Adatvédelmi szabályok elején lehet megtalálni, amely kimondja, hogy: „*Nem teheted közzé mások személyes adatait (pl. az otthoni telefonszámukat és címüket) az illetők kifejezett hozzájárulása és engedélye nélkül. Tilos azzal fenyegetőzni, hogy személyes adatokat teszel közzé, és másokat sem biztathatsz erre.*”²⁶

Fontos tisztáznunk mi számít információnak és mi az, amit már a személyes adat kategóriájába sorolunk. Az információ ismeretelmélet szempontú megközelítésben: „...*olyan ismeret, tapasztalat, amely valakinek a tudását, ismeretkészletét, ennek rendezettségét megváltoztatja, átalakítja, alapvetően befolyásolja, ami átmenetileg a tudásbeli bizonytalanságnövekedésével is járhat.*”²⁷ Ezzel szemben a személyes adat, ha az Európai Bizottság irányelvét vesszük alapul, akkor minden olyan információ, amely valamilyen azonosított vagy azonosítható élő személlyel kapcsolatos, vagyis mindazon információk, amelyek összegyűjtése egy bizonyos személy azonosításához vezethet, ugyancsak személyes adatnak minősülnek.

Ezt vizsgálta a *Twitter* adatvédelmi irányelveit tekintve, ha ez nem személyes adat, hanem az az információ – *tweet* – amelyet mi magunk tettünk közé mikor még életben voltunk, arra az igaz, hogy „*Twitter is public and Tweets are immediately viewable and searchable by anyone around the world,*”²⁸ vagyis a *Twitter* mindenki számára elérhető és a *tweetek* azonnal láthatóak és kereshetőek bárki által a világon.

Tehát ez alapján, ha az elhalálozott személyhez közeli hozzátartozó vagy eljárni jogosult személy nem kérvényezi az elhalálozott profiljának törlését, a *tweetek* továbbra is elérhetőek és megtekinthetőek maradnak mindenki számára, mivel Hagyatéki kapcsolattartó bármikor megadható, megváltoztatható vagy eltávolítható a *Facebook*-fiók „Általános beállítások” területén (feltétel, hogy 18 éves legyen a beállító).

Ha az elhunyt fiókja emlékdallá alakul, a *Facebook* értesíti a hagyatéki kapcsolattartót.

A hagyatéki kapcsolattartó azt az embert jelenti, akit az elhunyt a fiókja gondozására kiválaszt annak emlékdallá válása esetére. Ha egy hagyatéki kapcsolattartó be van állítva, akkor az illető döntéseket hozhat majd a fiókkal kapcsolatban, miután az emlékdallá lett alakítva.

A hagyatéki kapcsolattartó a következőket teheti:

- Rögzített bejegyzést írhat az adatlapra,
- akkor is megtekintheti a bejegyzéseket, ha a “Csak én” adatvédelmi beállítást adta meg az elhunyt,
- eldöntheti, ki láthatja a megemlékezéseket és ki tehet közzé megemlékezést,
- törölheti a megemlékező bejegyzéseket,
- megváltoztathatja, ki látja azokat a bejegyzéseket, amelyekben meg van jelölve,
- eltávolíthatja a mások által közzétett megjelöléseit,
- válaszolhat az új ismerősnek jelölésekre,
- frissítheti a profilképet és a borítóképet.

A *Twitter* publikus, mindenki által megtekinthető, felkereshető. A probléma azonban az, hogy ha a mesterséges intelligencia egyszerre felhasználja az adott közösségi médián található információösszességeket, és azáltal visszavezethetőek lesznek az elhunyt személyre, akkor az már személyes adatnak minősülhetnek.

²⁵ Mesterséges intelligenciának (MI vagy AI – az angol Artificial Intelligence-ből) egy gép, program vagy mesterségesen létrehozott tudat által megnyilvánuló intelligenciát nevezzük.

²⁶ Idézett forrás: <https://help.twitter.com/hu/rules-and-policies/twitter-rules>

²⁷ DRÓTOS LÁSZLÓ: Informatikai jegyzetek. 2005.

²⁸ Idézett forrás: <https://twitter.com/en/privacy>

Tételezzük fel azt, hogy nem a teljes információösszességet dolgozza fel, vagyis nem lesz visszakövetkeztethető az elhalálozott személyre, de ahhoz, hogy a mesterséges intelligencia még élethűbb képet tudjon alkotni, akár ne csak, mint egy automatikus chat-ablak válaszolgasson a *tweetek* és hozzászólások alapján, hanem akár megszólaljon a halott személy hangján. Az említett és hivatkozott sorozatban ehhez a feleségnek videókat kellett a halott párjáról a programnak feltöltenie, ami így ki tudta elemezni a hanglejtéseket, a hangszínt, és egy az egyben lemásolta a volt férje hangját. Ehhez van-e joga? Sérti-e ez a személy névviseeléshez/képmáshoz való jogát?

„ [A személyiségi jogok általános védelme]

(1)* Mindenkiné joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való - bármilyen módon, illetve eszközzel történő - kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.
(3) Nem sért személyiségi jogot az a magatartás, amelyhez az érintett hozzájárult.”²⁹

A Polgári Törvénykönyv hivatkozott szakasza alapján már a személyiségi jogok általános védelmébe ütközés is felmerülhet az adott feltételezésben, mivel a hang felhasználása, az érintett személy hozzájárulása nélkül történt.

Az előbbieken a fent említett szakaszra azért nem lehetett hivatkozni, vagyis azzal, hogy egy mesterséges intelligenciának betápláljuk a közösségi médián megosztott adatokat azért nem lehet említeni, mert mikor regisztrálunk, illetve közzéteszünk az adott oldalon valamit, hozzájárulunk annak az internetre való kikerüléséhez és adott esetben felhasználásához. Azonban az, hogy magáncélokra készített videók, amelyek sosem kerültek fel semmilyen közösségi oldalra előtte, annak való felhasználása már kifogásolható az idézett Ptk. szakasznak megfelelően is.

„ [A képmáshoz és a hangfelvételhez való jog]

(1) Képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges.”³⁰

Ezen Ptk. szakasz alapján pedig egyértelműen törvényellenes, hiszen a felhasználáshoz az érintett személy beleegyezésére lett volna szükség.

A sorozat tovább folytatódik azzal, hogy mint egy kísérleti *upgrade*, van lehetőség arra, hogy ha képeket, videókat és további adatokat elküld a halott személyről, akkor az intelligencia azt lemásolja és az eddig szimulált halott személyt egy mesterségesen létrehozott testbe „költözteti”, amely kísértetiesen, szinte már megegyezően hasonlít az elhunytára.

Ez egyértelműen sérti a fent említett képmáshoz való jogát, illetve kegyeleti jogát a sértettnek. A azonban lehet-e büntetőjogi következménye mindezeknek? A kutatás során a magyar Büntető Törvénykönyvben nem találtam olyan utalást, amelybe ennek a kísérletnek valamely pontja beilleszthető lenne. A legközelebbi meghatározás a 174. szakaszban található genetikailag megegyező egyed létrehozását találtam, azonban ez a rendelkezés azért kifogásolható, mert a példában nem történt semmilyen beavatkozás, amelynek során valamilyen genetikailag megegyező egyed létrehozása történt volna. Ezen megállapításon folytán tehát a magyar jogrendszer alapján nem lehet ilyen kísérleteket csinálni.

6. Az amerikai jogrendszer a *post-mortem privacy* szabályozás szempontjából

Az amerikai közjog szerint a magánélethez való jogot személyes jognak kell tekinteni, azaz csak az élőkre vonatkozik, következésképpen az amerikai bíróságok nem ismerik el az elhunyt magánéletének érdekeit. Emiatt a rágalmozás és a magánélet sérelme, amelyet az egyének jó hírnevének igazságtalan károsodásának megakadályozására használnak, nem terjeszthető ki az

²⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:42. §

³⁰ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:48. §

elhalálozás utánra. Bírók és kommentátorok írásai alapján, a magánélet védelmével kapcsolatos jogok „nem élik túl a halált”, tehát nem maradnak fenn a halál bekövetkezése után. Kivételes esetekben a család igényelheti az „*invasion of their privacy interests*”, ami annyit tesz, hogy az elhunytal kapcsolatos információkat magántulajdonként megőrizhesse a család, ezzel kiküszöbölve a magánélet megsértését, de ez nem foglalja magába az elhunyt magánéletének védelmét. Ezenkívül az elhunyt nem jogosult az alkotmányos és törvényi jogok által biztosított magánélet védelmére, amint azt a negyedik³¹ és tizennegyedik³² módosítás is említi.

A szövetségi törvények értelmében a post-mortem adatvédelmi jogok kizárólag az ingatlanokra vonatkoznak. A *Will*³³ alapján a magántulajdon és néhány személyes információ továbbadható az örökösöknek, azonban a legtöbb adatvédelemmel kapcsolatos szabályozás állami szinten történik. Így a jogszabályok és a védelem mértéke államonként nagyon eltérőek.

6.1. *Digital assets*, vagyis digitális eszközök szerepe a szabályozásban

Az elmúlt évtizedben példátlan mennyiségű adatot tároltak az online színtérben a regisztrált felhasználók. Ennek a jelenségnek a viszonylag újszerűsége miatt nincs jogi meghatározás arra, hogy miként kell kezelni az ember digitális "értékeit" halál után. A felhasználó és a szolgáltató között létrejött szolgáltatási, felhasználási feltételek továbbra is az adatok rendelkezésre állásának a legközelebbi változatát jelentik.

A felhasználók magánéletének védelme érdekében sok ilyen megállapodás megnehezíti harmadik felek számára az ilyen online fiókokhoz való hozzáférést, miután a felhasználó meghalt, azonban a legtöbb közösségi felület igyekszik egy mindenki számára kedvező megoldást találni. A *Yahoo!* például a *Terms of Service Agreements*³⁴-ben kijelenti, hogy a fiókot a felhasználó halálakor véglegesen törlik. A *Google* hosszadalmas eljárást igényel, amely magában foglalja a bírósági végzés megszerzését az elhunyt felhasználó fiókjából való tartalom megszerzése érdekében. Lehetőség van arra is, hogy engedélyezze valakinek a fiók kezelését, inaktívvá tételét, vagy a felhasználó halála után teljes törlését.³⁵ A *Facebook*, ahogyan azt már fentebb is említettem lehetővé tette az elhunyt felhasználók fiókjainak memorizálását, amelynek célja a felhasználó magánéletének fenntartása, miközben lehetővé teszi a barátok és a család számára, hogy továbbra is kapcsolatba lépjenek a fiókkal. A fiókból információk kérése hosszú és nehéz folyamat. A közelmúltban a vállalat frissítette politikáját, hogy engedélyezze a "régii kapcsolattartást", ahol a felhasználó kinevezhet valakit, aki meghal, miután átveszi számláját. Az új irányelv lehetőséget kínál arra is, hogy a fiókot halál esetén véglegesen töröljék.

6.2. Szolgáltatók szigorú politikája és az online *account*-ok kapcsolata

Az online tranzakciók és az adattárolás egyre nagyobb népszerűségnek örvend, a személyes képviselők ezért egyre csak növekvő igényt keresnek az online számlák elérésére az ingatlanátutalások és a *Will* megrendelésekkel kapcsolatban, amelyek a szolgáltatók szigorú politikáját egyre problematikusabbá teszik.

³¹ Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának negyedik módosítása
https://www.law.cornell.edu/constitution/fourth_amendment

³² Az Amerikai Egyesült Államok alkotmányának tizennegyedik módosítása
<https://www.law.cornell.edu/constitution/amendmentxiv>

³³ A *Will* internetes elérhetősége: <https://www.uslegalwills.com/>

³⁴ Magyar fordítás: felhasználási/szolgáltatási feltételek

³⁵ BARWICK, ELIZABETH D.: *All Blogs go to Heaven: Preserving Valuable Digital Assets Without the Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act's Removal of Third Party Privacy Protections*. Georgia Law Review 2017/50, (2): 593-624. p.

Az államok a 2000-es évek elején kezdeményeztek jogalkotási javaslatot e probléma kezelésére, és az elhunyt számláihoz való hozzáférést támogató jogszabályokat túlnyomórészt támogattak is a bíróságok. A *Delaware* digitális eszközökhöz való hozzáféréséről szóló törvény egy példa az olyan állami jogszabályokra, amelyeket már állami szinten fogadtak el, és amelyek az elhunyt személyek családtagjai számára teljes hozzáférést biztosítanak az online számlákhoz és profilokhoz.³⁶ A szolgáltatók szigorú (szolgáltatási) szerződési feltételei azonban a legtöbb esetben továbbra is megnehezítik a számlákhoz való hozzáférést, így két nagy kortárs jogalkotási javaslat került elő a kérdés kezelésére. 2014 júliusában az Egységes Jogi Bizottság (ULC) javaslatot tett a digitális eszközökre vonatkozó egységes bizalmi vagyongazdálkodási törvényről (UFADAA)³⁷ annak érdekében, hogy a megbízottak könnyen hozzáférhessenek elhunyt ügyfeleik digitális számláihoz. Huszonhat állam javasolta az UFADAA-n alapuló jogszabályt; azonban ezen jogszabályok egyetlen állam kivételével kudarcot vallottak. Erre válaszul a *NetChoice*, a ULC egyik legnagyobb riválisa, javaslatot tett az adatvédelmi elvárások túlélési lehetőségeiről szóló törvényre (PEAC), amely sokkal szigorúbb útmutatásokat tartalmazott a megbízók számára a digitális számlákhoz való hozzáférés biztosítására, és általánosságban sokkal inkább magánélet-központúnak tekintették. Csak négy állam tett javaslatot a PEAC-jogszabályról 2014-ben, de csak Virginia valósította meg 2015-ben. Nem sokkal az UFADAA után az ULC elfogadta a felülvizsgált verziót (RUFADAA). Ez az új jogalkotási javaslat több olyan magánélet-központú szempontot tartalmazott, amelyek jobban igazodtak a PEAC-hoz, ami ezzel még a *NetChoice* támogatását is elnyerte. Ezenkívül harmincegy állam tett javaslatot a RUFADAA-val összhangban jogszabálytervezetet. Az új jogszabály kritikussai azonban vitatják, hogy annak átalakítása még mindig nem vet nagy figyelmet az elhunyt halála utáni magánéletére a számlájukban tárolt információk tekintetében.³⁸

7. A magyar és az amerikai jogrendszer szabályozásainak összehasonlítása a halál utáni jogok felhasználása tekintetében

Ezek alapján az amerikai jogrendszer sokkal átfogóbban és specifikusabban kezeli az adatainkat halálunk után, mint a magyar. Természetesen az amerikai példát nehéz összehasonlítani, hiszen ott minden állam kitesz szinte, kisebb-nagyobb túlzásokkal élve egy Magyarországot. Minden államnak, amint azt már fentebb is említettem saját szabályozása is van a témában releváns tényeknek, nemcsak szövetségi szinten. Ebből a szempontból nehéz az összehasonlítás, de az azonban elmondható, hogy a magyar rendszernek kimondottan erre a témára kisarkított szabályozása – még – nincsen. A magyarországi törvényeknek, rendeleteknek, minden kollégiumát tekintve van egy általános megfogalmazása, és ezeket a bírói mérlegelést és döntéseket erősítve rábízák az eljáró bíróságra, hatóságra. Vagyis ez a legnagyobb és legszembetűnőbb különbség a két ország szabályozása között, hogy még az amerikaiak vannak nevesített szabályozásai az adott témában, addig a magyarnak egy általánosabb rendszere van, amelyet felhasználhatnak egy ilyen ügy esetében.

Megemlíthető a kegyeleti joggal összefüggésbe hozható személyiségi jogok közül a személyes adat védelme. A Fővárosi Ítéltábla álláspontja szerint az elhunyt személyes adata

³⁶ GAIED, MELISSA: *Data after death: an examination into heirs' access to a decedent's private online account*. Suffolk University Law Review, 2016/2:218.p.
Forrás: <https://www.questia.com/library/journal/1G1-469850311/data-after-death-an-examination-into-heirs-access>

³⁷ Bővebb információ: <https://www.ncsl.org/research/telecommunications-and-information-technology/access-to-digital-assets-of-decedents.aspx>

³⁸ LOPEZ, ALBERTO B.: *Posthumous Privacy, Decedent Intent, and Post-Mortem Access to Digital Assets*. George Mason Law Review. 2016/24(1), 189-192. p.
https://www.georgemasonlawreview.org/wp-content/uploads/Lopez_ReadyforJCI.pdf

és magántitka, emlékének, valamint kegyeleti jogosultságának részét képezi, amellyel kapcsolatos jogérvényesítés lehetősége a hozzátartozót illeti meg. Azonban tekintettel kell lenni arra is, hogy az elhunytak életében az adott személyes adattal mi volt a feltételezhető szándéka, kinyilvánított akarata.

Természetesen az elhunyt személyre tekintettel lehetnek olyan személyes adatok, amelyek nyilvánosságra kerülése közérdekből szükséges lehet, de ebben az esetben is elengedhetetlen követelmény, hogy a nyilvánosságra hozatal ne sértse a halott emlékét és indokolatlanul ne érinthessen közérdektől független magánéleti kérdéseket.³⁹

A magyar rendszer általánossága arra enged következtetni, hogy eddig nem, vagy nagyon kevés eset fordult elő, így hiába szerettem volna egy gyakorlati példával alátámasztani gondolatomat, sajnos nem találtam megfelelőt, amely a segítségemre szolgált volna.

Természetesen ez így a kutatásban egy olyan kaput nyit, amelynek hiányát érdemes lenne pótolni. Mivel jelen dolgozat csak évfolyamszintű, erre most nem térnek ki, de ezen témában egy szakdolgozat írása során érdekes lenne elmélyülni.

Konklúzió

Összegezve tehát a magyar szabályozást polgári jogi szemszögből, egy ilyen android létrehozása, egy halott személy közösségi médiában fellelhető adatainak felhasználása, hozzájárulása nélkül a Ptk. alábbi szakasziba ütközik/ütközhetne:

„ [Nevesített személyiségi jogok]

A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

e) a magántitkokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;

f) a névviseléshez való jog megsértése;

g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.”⁴⁰

„[Kegyeleti jog]

(1) Meghalt ember emlékének megsértése miatt bírósághoz fordulhat a hozzátartozó vagy az, akit az elhunyt végrendeleti juttatásban részesített.”⁴¹

Zárásképpen a sorozat adott részéből idéznék, amely elgondolkodtatni enged. A kiemelt mondatokat az özvegy mondja a létrehozott androidnak.

„*De te nem te vagy [...], te csak önmagad visszhangja vagy, nincs semmiféle múltad, olyan dolgokból származol, amiket ő tett gondolkodás nélkül és ez nem elég.”*

Tekinthető lesz-e valaha egy *android* igazi embernek, vagy lesznek-e nekik is saját jogaik? Habár e kérdés ezen tanulmánynak nem áll középpontjában, hátha segítséggel szolgál majd valakinek, aki ebben a témában szeretne jobban elmélyülni.

³⁹ Fővárosi Ítéltábla Polgári Kollégiuma: Az elhunyt emlékéhez fűződő jogok a személyhez fűződő jogok rendszerében, 2008. április 28. https://fovarosiitlotabla.birosag.hu/sites/default/files/field_attachment/2008_-_az_elhunyt_emlekehez_fuzodo_jogok_a_szemelyhez_fuzodo_jogok_rendszereben.pdf

⁴⁰ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:43. §

⁴¹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 2:50. §

I. Irodalomjegyzék

- CASTELLS, MANUEL: *A hálózati társadalom kialakulása – Az információ kora. Gazdaság, társadalom és kultúra*, I. kötet. Gondolat Infonia. Budapest, 2005.
- CASTELLS, MANUEL: *A valóságos virtualitás kultúrája: az elektronikus kommunikáció integrálódása, a tömegközönség átalakulása és az interaktív hálózatok kifejlődése.*
- HENDLEIN TERÉZ – PRAZSÁK GERGŐ: *A hálózati társadalom receptje.* Információs Társadalom 5/4. 2005. 130-138 p.
http://epa.oszk.hu/01900/01963/00015/pdf/infotars_2005_05_04_130-138.pdf
- RACSKÓ RÉKA: *Virtuális Könyvtárak.* Eszterházy Károly Főiskola. 2011.
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0005_36_virtualis_konyvtarak_scorm_02/32_hl_zati_trsadalom.html
- KÁLMÁN UNGVÁRI KINGA: *John Dewey filozófiája a hálózati társadalom korában.* Erdélyi Múzeum 2012. 74/1. 37-47.p.
https://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/26153/EM_2012_1_004_Kalman_Ungvari_King_a-John_Dewey_filozofiaja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- KOLLÁNYI BENCE – MOLNÁR SZILÁRD – SZÉKELY LEVENTE: *Társadalmi hálózatok, hálózati társadalmak.* Európai Bizottság. Budapest, 2007.
<https://docplayer.hu/738242-Tarsadalmi-halozatok-halozati-tarsadalom.html>
- DR. SZILÁGYINÉ GÁLOS ILDIKÓ: *Globális hálózatok „Cisco-modellje” az információs társadalomban.* Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Budapesti Média Intézete, 2007.
<https://adoc.tips/globalis-halozatok-cisco-modellje-az-informacios-tarsadalomb.html>
- SZÁNTÓ ZOLTÁN – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY: *A társadalmi hálózatok elemzése.*
http://www.socialnetwork.hu/cikkek/szanto_toth_cikk.pdf
- GEO: *Társadalom és hálózatok.* 2020.
https://geo1.blog.hu/2020/01/18/tarsadalom_es_halozatok
- Z. KARVALICS LÁSZLÓ: *Információs társadalom - mi az? Egy kifejezés jelentése, története és fogalomkönyvezete.* In: Pintér Róbert (szerk.) *Az információs társadalom – Az elmélettől a politikai gyakorlatig.* Tankönyv. Gondolat Kiadó, Új Mandátum. Budapest, 2007.
<http://szociologiaszak.uni-miskolc.hu/segedanyagok/IFT.pdf>
- AVORNICULUI MIHAI – BENEDEK BOTOND – SEER LÁSZLÓ: *Identitás a XXI. század információs társadalmában, az internet hatásai.* LIM. Zalaegerszeg, 2016.
http://dolgozattar.repozitorium.uni-bge.hu/25257/1/kocsi_martin_2020jan_publicus.pdf
- MOORE, NICK: *Issues and trends: The information society.* In: Courier, Yves - Large, Andrew: *World information report*, 1997/98. 271-284. p.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000109388>
- CLARK, DONALD: *Daniel Bell – The Information Age – 1973.* 2011.
http://www.nwlink.com/~donclark/history_knowledge/bell.html
- DR. ESZES ISTVÁN: *Digitális marketing,* 2013.
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/0007_e4_digitalis_marketing_scorm/a_ko_zossegi_media_fogalma_w0NOGk1cQOiR2A0n.html
- BANTA, NATALIE M.: *Death and Privacy in the Digital age.* Nort Caroline Law Review Volume 94 Number 3 Article 4. 2016. 935.p.
<https://scholarship.law.unc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4765&context=nclr>
- BARWICK, ELIZABETH D.: *All Blogs go to Heaven: Preserving Valuable Digital Assets Without the Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act's Removal of Third Party Privacy Protections.* Georgia Law Review 50, (2). 2017. 593-624.p.
<https://www.georgialawreview.org/article/2494-all-blogs-go-to-heaven-preserving-valuable->

digital-assets-without-the-uniform-fiduciary-access-to-digital-assets-act-s-removal-of-third-party-privacy-protections

LOPEZ, ALBERTO B.: *Posthumous Privacy, Decedent Intent, and Post-Mortem Access to Digital Assets*. George Mason Law Review. 24(1). 2006. 183. p.

https://www.georgemasonlawreview.org/wp-content/uploads/Lopez_ReadyforJCI.pdf

GAIED, MELISSA. *Data after death: an examination into heirs' access to a decedent's private online account*. Suffolk University Law Review Volume 49. Issue 2. 2016. 281.p.

<https://www.questia.com/library/journal/1G1-469850311/data-after-death-an-examination-into-heirs-access>

Az internet források utolsó ellenőrzésének és látogatásának időpontja: 202 1.04.29.